

Розділ 1

Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових учень. Конституційне право; муніципальне право. Філософія права

УДК 351.343

DOI: <https://doi.org/10.31732/2707-9155-2019-34-6-22>

Генезис глобальної системи антикорупційної боротьби

Француз А.Й.

*Герой України, Заслужений юрист України,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (050) -33-944-02, e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252*

Лященко М.М.

*Аспірант, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (095) -31-944-02, e-mail: LiashchenkoMM@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0002-0102-7964*

Genesis of the global anti-corruption combat system

Frantsuz A.J.

*Hero of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine
Doctor of Sciences (Law), Professor,
Professor of Department of State Legal Disciplines,
“KROK” University, st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine
tel.: (050) -33-944 -02 , e-mail: AnatoliyFJ@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-2861-1252*

Liashchenko M.M.*Postgraduate Student, "KROK" University,**st. Tabirna, 30-32, 03113, Kyiv, Ukraine**tel.: (095) -31-944-02, e-mail: LiashchenkoMM@krok.edu.ua**ORCID: 0000-0002-0102-7964*

Анотація. Корупція без постійної протидії їй має властивість розширюватися. Ось чому все більш природним для будь-якої держави стає здійснення постійної антикорупційної політики. Лише ця стратегія видається єдино ефективною в нинішніх умовах. При цьому вона не протиставляється застосуванню правового державного примусу до корупціонерів. Навпаки, цей примус стає більш ефективним, оскільки вбудовується в загальну систему антикорупційного стримування. Антикорупційна політика – це комплекс правових, економічних, освітніх, виховних, організаційних та інших заходів, спрямованих на створення системи запобігання та протидії корупції і усунення причин її виникнення. Метою антикорупційної політики є зниження рівня корупції та забезпечення захисту прав і законних інтересів громадян та суспільства від її негативних наслідків. Корупція є, мабуть, найбільшою політичною та економічною проблемою людства у XXI столітті. Це явище лежить в основі або близько до таких ганебних суспільних проявів, як бідність, політична нестабільність, організована злочинність, міжнародний тероризм, громадянське невдоволення, економічний спад і ряду інших, погіршуючи якість життя мільярдів людей на земній кулі. З огляду на обраний Україною шлях до інтеграції у світову спільноту та міжнародне бізнес-середовище, зусилля, що здійснюються для демократизації суспільного життя – запровадження світових антикорупційних стандартів в правове поле держави, стає дедалі більш актуальним. В статті досліджені джерела корупції як негативного глобального суспільного явища, розглянута трансформація антикорупційних ініціатив, проаналізований поетапний процес формування системи міжнародних методів антикорупційної боротьби з 60-х років минулого століття до сьогодення, описані основні міжнародні правові акти та громадські ініціативи щодо запобігання корупційним проявам в державних інституціях і міжнародному бізнесі, які приймалися на кожному етапі.

Ключові слова: проблема корупції, протидія хабарництву, антикорупційне законодавство, міжнародне законодавство з протидії корупції, Організація Об'єднаних Націй, Конвенція ООН проти корупції 2003 р., Рада Європи.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 51.

Annotation. Corruption, without constant counteraction, has a tendency to expand. That is why it is becoming more and more natural for any state to pursue a permanent anti-corruption policy. Only this strategy seems to be the only one effective in the current environment. However, it does not oppose the application of legal state coercion to corrupt officials. On the contrary, this coercion becomes more effective as it is embedded in a general system of anti-corruption deterrence. Anti-corruption policy is a complex of legal, economic, educational, organizational and other measures aimed at creating a system of preventing and combating corruption and eliminating the causes of its occurrence. The purpose of anti-corruption policy is to reduce the level of corruption and to protect the rights and legitimate interests of citizens and society from its negative consequences. Corruption is probably the biggest political and economic problem for mankind in the 21st century. This phenomenon is at the heart of or close to such shameful social manifestations as poverty, political instability, organized crime, international terrorism, civil dis-

content, economic downturn and several others, affecting the quality of life of billions of people on the globe. With Ukraine's path to integration into the world community and the international business environment, the efforts being made to democratize public life - the introduction of global anti-corruption standards into the legal field of the country, is becoming increasingly relevant. The article investigates the causes of corruption as a negative global social phenomenon, examines transformation of attitude towards corruption and anti-corruption initiatives, analyzes the staged process of forming a system of international methods of anticorruption struggle from the 60s of last century to the present day, describes the basic legal acts, international public initiatives on prevention of corruptive manifestations in government institutions and international business, which were taken at every stage.

Keywords: *the problem of corruption, preventing of bribery, anti-corruption legislation, international anti-corruption legislation, United Nations, United Nations Convention against Corruption 2003, Council of Europe*

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 51.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

З огляду на обраний Україною шлях до інтеграції у світову спільноту та міжнародне бізнес-середовище, зусилля, що здійснюються для демократизації суспільного життя – запровадження світових антикорупційних стандартів в правове поле держави стає дедалі більш актуальним. Водночас, українськими науковцями та фахівцями з протидії корупції надто мало уваги приділено дослідженню процесів, принципів та механізмів запобігання корупції, які запроваджені та втілюються у світі. В даній статті зроблена спроба заповнити цю прогалину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питаннями стосовно особливостей запобігання корупції, глобальної системи антикорупційної боротьби цікавились як українські, так і зарубіжні науковці. Але більшість праць даних дослідників приділено дослідженню процесів, принципів та механізмів запобігання корупції, які запроваджені та втілюються у світі. Це роботи В.Ф. Опришка, Б.В. Романюка, М.І. Камлика, В.Є. Невмержицького, Р. Клітгарда, С. Андерсона, Б. Террасіно та інших учених. Думки науковців з даних питань до

того ж різняться, оскільки бачення кожного ґрунтується на власному науковому та практичному досвіді.

Формулювання цілей статті

В статті систематизовано та викладено основні етапи становлення міжнародної системи боротьби з корупцією, зроблений огляд міжнародних правових норм антикорупційного спрямування та досліджена динаміка поглядів провідних науковців світу на методи антикорупційної боротьби з метою поширення цього досвіду та подальшого вивчення цієї проблеми українськими науковцями.

Виклад основного матеріалу дослідження

Корупція є, мабуть, найбільшою політичною та економічною проблемою людства у XXI столітті. Це явище лежить в основі або близько до таких ганебних суспільних проявів, як бідність, політична нестабільність, організована злочинність, міжнародний тероризм, громадянське невдоволення, економічний спад і ряду інших, погіршуючи якість життя мільярдів людей на земній кулі. Протягом тривалого часу у світі побувала думка, що корупція, як соціальне явище, притаманна виключно бідним та слаборозвиненим країнам або окремим прошкам бюрократії,

доки, нарешті, голова Світового банку Джеймс Вулфенсон, в промові 1 жовтня 1996 р. не назвав корупцію раковою пухлиною суспільства [1], тобто явищем, що характеризується, за визначенням ряду вчених (Піет та Айген 1998; Манакорда 1999; Трікот 2001; Монгілло 2012; Террачіно 2012), «міжнародною інфляційною спіраллю криміналізації». Таким чином, нарешті прийшло усвідомлення, що корупція існує навіть у розвинених демократіях та у вільних постіндустріальних економіках, а різниця між країнами полягає не у наявності або відсутності у них корупції як такої, а у масштабах протидії їй, характері та динаміці корупційних проявів, впливі корупції на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси.

Сучасне визначення корупції характеризує це явище, як універсальний інструмент подолання ринкових механізмів конкуренції, як найпростіший шлях отримання доступу до важкодоступних ресурсів, до управлінських можливостей або послуг, що підвищують побутовий комфорт. Так, Роберт Клітгаард, зазначаючи, що хабарі платять в будь-якій країні світу, вивів просту формулу корупції [2]:

**Корупція = монополія +
+ дискреція – відповідальність**

де корупція є похідною від монополії влади, підсиленої можливостями чиновника приймати рішення на власний розсуд і відсутністю відповідальності. За цих умов хабарниками здебільшого стають посадові особи задля отримання винагороди від громадян за спрощення адміністративних процедур або хабарів від компаній, які бажають знівелювати конкуренцію у своїй сфері бізнесу. [3]

Дуже небезпечним є глобальний процес криміналізації корупції, тобто її вплив на фінансування терористичних актів, торгівлю наркотиками, розкрадання або неефективне використання краї-

нами третього світу допомоги, наданої для економічного зростання та розвитку. [4] Саме такі наслідки глобальних корупційних процесів здійснюють руйнівний вплив на розвиток людства: як заявив у 2018 році на Всесвітньому економічному форумі в Давосі Генсек ООН Антоніо Гутьєреш, щорічні витрати на міжнародну корупцію становлять приголомшливі \$ 3,6 трлн. [5]. Це означає, що такі кошти щорічно викрадаються з бюджетів країн світу, позбавляючи, таким чином, їх громадян гідної освіти, сучасного медичного обслуговування та кращого життя і, врешті решт, надії на краще майбутнє.

Катастрофічними є також і політичні наслідки корупції: вона породжує марнотратство дорогіших ресурсів та талантів, що здатні підвищити потенціал країни. В найгіршому випадку такий сценарій коштує життя окремим громадянам та суспільствам в цілому. [6]. Тож не дивно, що серед світової спільноти поступово визріло усвідомлення необхідності об'єднання зусиль для боротьби з корупцією шляхом створення системних механізмів протидії: координації антикорупційних зусиль; створення і вдосконалення правової бази, якої не передбачає жоден інший злочин міжнародного характеру; розробка та впровадження єдиних антикорупційних стандартів прозорості та відкритості; створення спеціальних міжнародних, міждержавних та місцевих антикорупційних органів; запровадження антикорупційних санкцій проти держав, суб'єктів господарювання та окремих громадян; співпраця в рамках численних громадських ініціатив із запобігання та протидії корупції.

Щоб зрозуміти принципи формування сучасних антикорупційних механізмів, слід, перш за все, зрозуміти генезис антикорупційної боротьби, оскільки методи превентивного та карального

характеру проти корупції людство шукало здавна, поступово їх розвиваючи та удосконалюючи.

Одними з найбільш ранніх документів, що донесли до нас згадки про перші спроби боротьби з корупцією є кодекс царя Вавілону Хаммурапі, датований приблизно 1754 роком до н.е., Великий Указ Єгипетського фараона Хоремхеба (Horemheb, бл. 1300 р. до н.е.) та Артхашастра – давньоіндійський трактат про державність (II ст. до н.е.) [7]. В них засуджувалось хабарництво, особливо серед чиновників та в судовій сфері, передбачались різні види покарань. В часи давньої Римської імперії корупція також піддавалась осуду, про що свідчить, зокрема, Указ імператора Костянтина, виданий в 331 році. [8].

Оскільки в давні часи основою для формування моральних принципів в суспільстві була релігія та релігійні постулати, то основні світові релігії такі як буддизм, християнство, індуїзм, іслам, юдаїзм, сикхізм і даосизм також засуджували корупційну поведінку у своїх релігійних текстах [9]. «Дарів не приймай, бо дари сліпими роблять зрячих і перекручують справу який записав те, що почув з неба. У Корані також є заборона давати хабарі. Пророк Мухаммед застерігає, що Аллах прокляне всіх, хто дає хабарі. правих». Це перша антикорупційна заповідь, дана Господом Богом Мойсею. Негативним є ставлення до хабарників і в буддизмі: «Несправедливі чиновники – це злодії, які крадуть щастя народу, вони обдурюють і правителя, і народ» [10].

В давні часи моральні, релігійні та законодавчі корупційні обмеження стосувались, в основному хабарництва, як найбільш поширеного та наочного прояву корупційних дій і лише з розвитком та поширенням професійної бюрократії, прийшло глибше усвідомлення згубності корупційних процесів. Необ-

хідність боротьби з розкраданням державних коштів, зловживанням владою та службовим становищем чиновниками, непотизмом призвели до виникнення антикорупційного законодавства в окремих країнах та негативного сприйняття корупційних проявів в суспільстві. До прикладу, у Великобританії ще в 1551 р. парламентом був ухвалений законодавчий акт Про продаж посад (The Sale of Offices Act 1551), який урегулював та обмежував неофіційні та нефіксовані збори королівських службовців і продаж державних посад. [11], в 1889 році – закон про корупцію в державних органах (Public Bodies Corrupt Practices Act 1889), а пізніше – антикорупційні закони Prevention of Corruption Act (1906) та Prevention of Corruption Act (1916), які охоплювали ширше коло цих злочинів [12]. В США немає єдиного антикорупційного закону, проте відповідні положення містяться в низці федеральних нормативно-правових актів, зокрема: в Законі про неправдиві звіти (1863 р.); Законі про фондові біржі (1934 р.); в Кодексі законів США (1952 р.), розділ 18 глава 63 «Поштове та інші види шахрайства»; в Кодексі внутрішніх доходів (1954 р.), Законі про звітність щодо валютних та міжнародних операцій (1970 р.), Законі про іноземну корупційну практику (1977 р.), Акті про етику поведінки державних службовців (1978 р.) тощо. [13] Проте це була, радше, локальна війна проти корупції з суто національних інтересів. Адже ще за часів «холодної війни», в 50-х–60-х роках ХХ століття, країни з обох сторін «залізної завіси» прагнули економічно та політично підтримати потенційних союзників, не беручи до уваги рівень корупції в союзних державах. [14]

Нехтуванню негативним впливом корупції в глобальному масштабі сприяли також твердження окремих економістів, які вважали, що деякі види коруп-

ції можуть бути навіть корисними для суспільства. [15] Найбільш ілюстративними в цьому сенсі виглядають погляди Самюеля Хантінгтона, який стверджував, що зростання рівня корупції стало позитивним поштовхом до еволюції суспільства в бік модернізації, яка передбачає розмежування між державною посадою та приватною лояльністю, між суспільним добробутом та приватним інтересом. У свою чергу, модернізація, на думку Хантінгтона, створює нові джерела влади і багатства, сприяє інтеграції представників економічної влади в політичний процес, а корупція є засобом такої інтеграції. [16]

Ці фактори, серед іншого, тривалий час перешкоджали формуванню всебічної антикорупційної політики на міжнародному рівні, тож системний підхід до подолання проявів міжнародної корупції став формуватись порівняно недавно.

Перший етап формування міжнародної системи антикорупційних механізмів розпочався в 70-х роках минулого століття під впливом еволюційних антикорупційних процесів, що відбувались в США. Корупційні скандали, що вибухнули тут у 60-х –70-х роках (зокрема, Уотергейтський скандал), перевели антикорупційні дебати в політичну площину. [17]. Хоча Генеральною Асамблеєю ООН (далі – ГА ООН) в 1975 р. була прийнята Резолюція 3514 «Заходи проти корупційних практик транснаціональних та інших корпорацій, їх посередників та інших залучених сторін» [18], але її положення були радше декларативними та мали рекомендаційний характер, тож в 1977 році Конгрес США ініціював і прийняв закон по боротьбі з міжнародною корупцією Foreign Corrupt Practices Act (далі – FCPA) [19] – перший закон, що забороняв транснаціональне хабарництво. Попри те, що дія закону FCPA обмежена діловими операціями, аме-

риканські та міжнародні корпорації повною мірою відчували сувору дію його положень. Так, за оцінками різних експертів, лише за 1995 рік через його обмежувальні антикорупційні положення, втрати американських компаній становили 45 мільярдів доларів США. [20]

З метою поширення цієї апробованої антикорупційної практики у світі, уряд США у на початку 90-х років минулого століття почав лобювати прийняття міжнародного антикорупційного договору, аби запровадити міжнародні правила гри в царині боротьби з глобальною корупцією [21]. Досить поляризовані дебати в рамках Економічної та Соціальної Ради ООН (United Nations Economic and Social Council – «ECOSOC», далі – ЕКОСОП), Організації економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), з урядами ряду країн наштовхнулись на відсутність спільної позиції стосовно кодексу поведінки транснаціональних корпорацій і, зокрема, сплати хабарів при отриманні та супроводженні міжнародних контрактів. Урядовці деяких країн третього світу та країн, що розвиваються, обстоювали позицію захисту практики хабарництва в стосунках своїх урядовців з транснаціональними корпораціями, вважаючи такі дії не протиправними, а навпаки – необхідними. [21]

На той час країни третього світу і Південно-Східної Азії не готові були погодитись на злам звичаєвих стереотипів та прийняття глобальних правил боротьби з корупцією. Тож США, як флагман антикорупційної боротьби, залучили до розробки та впровадження глобальної антикорупційної стратегії структури ООН (Генеральну асамблею ООН, ЕКОСОП, Комісію ООН з запобігання злочинності та забезпечення кримінального правосуддя, тощо), Раду Європи (далі – РЄ), ОЕСР, широкі кола міжнародної академічної спіль-

ноти, групи експертів з питань корупції, створивши на цій основі головний дискусійно-просвітницький майданчик прихильників боротьби з глобальною корупцією. Одночасно стала застосовуватись стратегія «покрокової легалізації» [21] – покроковий підхід з активним, але поступовим впровадженням антикорупційних обмежень, з просвітницькою антикорупційною діяльністю. Крім Резолюції ГА ООН 1975 року, на цьому етапі були прийняті наступні законодавчі документи: Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 р. [22], Резолюція 34/169 ГА ООН «Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб» від 17.12.1979 [23], Резолюція 45/117 ГА ООН «Типовий договір про взаємну допомогу в галузі кримінального правосуддя» від 14 грудня 1990 [24], Резолюція 45/121 ГА ООН «Восьмий конгрес ООН з запобігання злочинності та поведження з правопорушниками» від 14.12.1990 [25], Конвенція РЄ про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990р. [26, с.345], Декларація ОЕСР «Про міжнародні інвестиції та багатонаціональні компанії» від 21.06.1976р. [27, с.101], численні аналітичні матеріали, наукові статі, доповіді, серед яких варто згадати Рекомендації Секретаріату ООН «Практичні заходи боротьби з корупцією», прийняті на VIII Конгресі ООН в Гавані (27 серпня – 07 вересня 1990 року. [28]

Ці дії поступово сформували серед держав світу спільний погляд на реальний стан корупції та нагальну необхідність боротьби з нею, зменшили правову невизначеність та допомогли подолати розбіжності, які перешкоджали міжнародній співпраці.

Другий етап створення глобального набору інструментів антикорупцій-

ної боротьби починається наприкінці минулого століття. Закінчення «холодної війни» дало поштовх новим антикорупційним зусиллям у світі, а катализатором активізації таких дій стали фактори, які сприяли поширенню міжнародної корупції, зокрема: падіння комуністичних режимів без негайної заміни повністю демократичними та підзвітними інституціями; хвиля приватизації та дерегуляції, яка відбулась на значній частині світових ринків; революція у сфері ІТ-технологій, яка полегшила техніку комунікації та спростила банківські процедури, хоча і сприяла їх прозорості; [29]

В цей час приймається багато міжнародних конвенцій, рекомендацій, створюються глобальні ініціативи по організації спільних дій тощо, які започаткували багату, але неузгоджену правову базу. І лише після прийняття історичної Конвенції ОЕСР «Про боротьбу з підкупом посадових осіб іноземних держав при проведенні міжнародних ділових операцій» від 21.11.1997 (далі – Конвенція ОЕСР 1997 р.) [30], почалась ґрунтовна, системна робота по формуванню міжнародної правової бази, по адаптації міжнародних антикорупційних норм до місцевого законодавства різних країн. Конвенція ОЕСР 1997 р. характеризує хабарництво, як злочинне явище, яке корумпує різні структури суспільства та заважає вільній конкуренції в країні та за її межами. Вона встановлює юридичні стандарти для запобігання криміналізації хабарництва серед іноземних державних посадових осіб і забезпечує відкритий механізм колегіального контролю з метою заохочення держав до їх імплементації. Важливо відзначити, що Конвенція охоплює території за межами ОЕСР, її підписали додатково 8 країн – не членів ОЕСР. Конвенція ОЕСР 1997 р. вплинула на формування глобального мис-

лення про те, як використовувати міжнародні інструменти для розв'язання проблем з проявами міжнародного хабарництва та особами, причетними до них.

Розвиваючи та розширюючи положення Конвенції ОЕСР 1997 р., були прийняті глобальні, регіональні та субрегіональні акти, конвенції, спільні документи антикорупційного спрямування, серед яких найбільш значущими є: Резолюція ГА ООН «Про боротьбу з корупцією» від 16.12.1996 р. (A/RES/51/59) [23]; Резолюція ГА ООН №51/59 від 12.12.1996 про затвердження «Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб» [23]; «Міжамериканська конвенція проти корупції», прийнята Організацією американських держав 29.03.1996 р. [23]; Конвенція РЄ «Про боротьбу з корупцією, яка стосується посадових осіб Європейської Спільноти або чиновників держав-членів Європейського Союзу», прийнята 26 травня 1997 року [31]; Кримінальна Конвенція РЄ «Про боротьбу з корупцією», прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 27 січня 1999 року [32]; Цивільна конвенція про корупцію, прийнята Комітетом міністрів Ради Європи 4 листопада 1999 року [33]; Рекомендації ОЕСР щодо поліпшення етичної поведінки в державній службі (1998) [34]; ОЕСР – Боротьба з корупцією: Посібник з корпоративної практики (1999 р., Переглянуто у 2003) [35]; Проблеми корупції та боротьби з нею були внесені до порядку денного Дев'ятого (IX) Конгресу ООН, що відбувся в Каїрі у 1995 році.

Ці документи декларують принципи нетерпимості до корупції, вказують на шляхи превенції та міри покарання за корупційні злочини. Тому поняття корупції розширюється, включаючи не лише злочини, пов'язані з хабарництвом в приватному бізнесі, а і випад-

ки політичної корупції; розкрадання іноземної допомоги; хабарництво за привілейований доступ до еліти; менш помітні випадки на кшталт хабарництва у футбольних змаганнях чи хабарі місцевим правоохоронцям. Визнається, що хоча збитки від дрібної побутової корупції можуть здаватись незначними, практика нехтування нею є не менш шкідливою, ніж корупція у транснаціональних бізнес-операціях. Адже в таких випадках люди стикаються з корупцією в повсякденному житті і ця причетність формує в суспільній свідомості думку про неспроможність її подолання, про те, що корупція є «неминучою» або «є єдиним дієвим механізмом розв'язання проблемних питань» [17].

Значну роль в трансформації ставлення до корупції у світі у 80–90-х роках минулого століття відіграв Світовий банк, який застосовував суто фінансові інструменти для вдосконалення антикорупційних механізмів, змінивши умови кредитування після низки скандалів, що сталися на початку 90х років. Виявилось, що корупційна складова була «інтегрована» в кредитні умови, завдяки чому частина кредитних коштів Світового банку розкрадалась.

В той час один з регіональних директорів Світового банку Пітер Уйген навіть залишив посаду на знак незгоди з кредитною політикою керівництва та відсутністю практики протидії корупційним проявам (пізніше він став засновником Transparency International). Поступово політика Світового банку змінилась і під головуванням Джеймса Вулферсона банк розширив програми прозорості, доброчесності, відповідальності; антикорупційні стандарти були запроваджені в його практику. [17] В 1996–97 роках під впливом зміни позиції Світового банку, МВФ також визнав згубний вплив корупції на економіку та фінансовий сектор та, слідом за Світо-

вим банком, включив правила прозорості та антикорупційні стандарти у свою повсякденну практику. [17]

Точкою відліку третього етапу формування глобальних антикорупційних механізмів, який триває і досі, можна вважати прийняття Конвенції ООН проти корупції (UNCAC, або the Merida Convention) від 31 жовтня 2003 р. (далі – UNCAC 2003 р.) [36]. В цей час відбулось загальне усвідомлення корупції як системного явища глобального масштабу, яке крім соціальних, економічних та політичних проблем здатне призводити до війн, міжнародних та міжнаціональних конфліктів.

Яскравим уособленням цих поглядів стала промова на Радбезі ООН 10 вересня 2018 р. Представника США при ООН Ніккі Гейлі, яка сказала, що корупція «дозволяє процвітати транснаціональній злочинності й торгівлі наркотиками, загрожуючи здоров'ю і безпеці всіх нас. Нестабільність і відтік зневірених людей, свідчать, що корупція – це не лише внутрішня справа. Вона є регіональною та глобальною проблемою для всіх нас.... У найбільш проблемних країнах світу корупція не є просто частиною системи. Корупція – це система. Уряди в таких країнах, як Венесуела та Іран, не існують, щоб служити своїм людям і скоюють незначні корупційні дії на стороні. Вони існують, щоб служити власним інтересам, а корупція – це засіб, за допомогою якого вони їх досягають. Річ у тому, що корумповані режими не можна проігнорувати, відмахнутися, або розглядати їх потай. Якщо Рада Безпеки виконуватиме свої зобов'язання щодо миру та безпеки, корупція має бути вирішена. Приклади корупції, що призводять до конфліктів, навколо нас. Оцінки того, наскільки корумпований уряд Віктора Януковича обікрав український народ, сягнули 100 мільярдів доларів протягом менш ніж чотирьох

років. Його щедрий спосіб життя був легендарним і дуже обурював український народ. І коли Янукович зрештою був відсторонений за свої злочини, ланцюжкова реакція була глобальною. Росія окупувала Крим і почала найсерйознішу конфронтацію між Москвою і Заходом після закінчення холодної війни». [37].

На цьому етапі до транснаціональних антикорупційних зусиль США активно долучились не лише структури ООН, ОЕСР та РЄ, а й уряди, численні громадські організації та недержавні ініціативи. Стало очевидним, що як і будь-яка політика, антикорупційна стратегія вимагає ініціативи та підтримки з боку керівництва держави, державних структур чи вищої управлінської ланки приватного бізнесу, аби антикорупційні дії були скоординованими, цілісними, всебічними та обов'язковими до виконання. Як зазначає Флоренція Герзовіч (Florenzia Guerzovich), консультант з питань антикорупційної боротьби фонду Дж. Сороса «Відкрите суспільство», «У всіх суспільствах існують зацікавлені сторони що мають власні інтереси, які можуть втратити від антикорупційних реформ». [38]

Особливістю формування антикорупційних механізмів на цьому етапі стало те, що вони з нормативно регуляторних стали трансформуватись в обмежувально-каральні у вигляді санкцій, що накладаються на бізнес-структури чи осіб, причетних до скоєння корупційних злочинів; в судовій практиці із накладенням штрафів та навіть ув'язненням причетних; з'явилась чітка система превентивних заходів у вигляді антикорупційної комплаєнс-моделі ABC (Anti Bribery Compliens), профілактичної моделі KYC (Know Your Client – «Знай свого клієнта») та фінансової Due Diligence («Належна перевірка»).

На початку 2000-х стали розробля-

тись численні нормативні, рекомендаційні та методичні документи, в яких від загальних декларативних норм акценти зміщуються в бік конкретизації та деталізації антикорупційних механізмів таких, наприклад, як впровадження норм доброчесності та етичності в бізнесі та на державній службі; унеможливлення конфлікту інтересів; унормування діяльності інституту інформаторства та захист інформаторів; запобігання співпраці з особами чи структурами, які перебувають під санкціями, тощо. Серед них: Рамкове рішення Ради Європейського Союзу №568 від 22.07.2003 р. про боротьбу з корупцією в приватному секторі [39]; Рекомендації ОЕСР «Управління конфліктом інтересів у державному секторі» (2003) [40] та «Антикорупційні заходи та Експортні кредити» (2006) [41]; Коррупция. Глоссарий международных стандартов в области уголовного права (2007) [42]; Принципи ОЕСР щодо доброчесності державних закупівель (2008) [43]; Рекомендації Податкової ради ОЕСР щодо подальшої боротьби з підкупом іноземних державних службовців у міжнародних господарських операціях (2009) [44]; Інструкція з Due Diligence перевірки ключових ланок постачання корисних копалин з конфліктних районів та зон високого ризику (2011 рік) [45]; Правила поведінки та рекомендації ICC щодо боротьби з вимаганням та хабарництвом (видання 2005 року) [46]; Інструкція ICC щодо агентів, посередників та третіх сторін (2010) [47]; Правила ICC боротьби з корупцією (переглянуті у 2011 році) [48]; Конвенція Африканського Союзу про запобігання і боротьбу з корупцією, прийняту главами держав і урядів Африканського Союзу 12 липня 2003 року [49].

Надважливу роль в процесах удосконалення антикорупційної стратегії відіграють міжнародні антикорупцій-

ні громадські організації та ініціативи, глобальні рухи антикорупційного спрямування, найбільш значущими з яких є: *Transparency International («TI»)* – неурядова організація, заснована в 1993 р., яка функціонує в більшості країн світу і проводить соціологічні дослідження феномену корупції. Одним із найбільш відомих показників, який широко використовують при аналізі рівня корупції є *Corruption Perception Index (CPI – індекс сприйняття корупції)*, що зображає ставлення суспільства до корупції в окремих країнах; *Глобальний договір ООН (1999-2000 р.)* [50] – Ініціатива ООН, орієнтована на об’єднання зусиль приватного сектору на формування соціальної відповідальності бізнесу і всіх, хто готовий до неї долучитись, шляхом дотримання та популяризації 10 принципів, які включають: права людини, принципи праці, екологічні принципи та антикорупційний принцип; *Угода про створення групи держав по боротьбі з корупцією (GRECO)* від 05 травня 1998 р. та ухвалений в рамках роботи ОЕСР у 2003 році представниками урядових делегацій Азербайджану, Вірменії, Грузії, Російської Федерації, Таджикистану та України Стамбульський план дій боротьби з корупцією [23]; *Глобальна ініціатива «Партнерство проти корупції» (Partnering Against Corruption Initiative – PACI)*, яка виникла у 2004 році в рамках Світового Економічного Форуму (WEF) та стала потужним голосом бізнесу в питаннях боротьби з корупцією, створивши міжгалузеву платформу для об’єднання зусиль лідерів бізнесу, урядів та міжнародної громадськості в боротьбі з корупцією, за впровадження відкритості, прозорості та зниження корупційних ризиків на ринках, що розвиваються; *Ініціатива «Клептократія» (Kleptocracy Initiative)* – дослідницька група при американському некомерційному аналітичному центрі Інститут

Гудзона, який досліджує корозійний вплив на американську демократію та національну безпеку діяльності авторитарних режимів, зовнішньої корупції та фінансових потоків спровокованих нею. Ініціатива «Клептократія» розробляє ефективні механізми, які допомагають запобігти виведенню активів іноземних корупціонерів, розміщені в США, а також унеможливають використання цих активів проти США та її союзників; *Global Magnitsky Human Rights Accountability Act* – Закон Магнітського, офіційно відомий як Акт Магнітського або «Чорний список» – закон США та низки інших країн, що містить перелік російських чиновників, причетних до шахрайств, переслідувань та порушень прав людини, зокрема пов'язаних зі справою компанії «Hermitage Capital Management» та смертю російського адвоката Сергія Магнітського. Прийнятий Конгресом США та підписаний президентом Б.Обамою в грудні 2012 р. [51], з 2016 року цей законопроект застосовується на глобальному рівні та дозволяє уряду США санкціонувати та заморожувати активи тих, кого він вважає порушниками прав людини та забороняти їм в'їзд до США.

Тобто, антикорупційні процеси, розпочавшись на найвищому міжнародному рівні, зрушили процес впровадження антикорупційних норм державами, які сповідують принципи неприйняття корупції та бізнес-структурами, орієнтованими на зовнішні ринки. Саме діяльність транснаціональних корпорацій стала полігоном для апробування глобальних антикорупційних механізмів та щоразу доводить їх дієвість.

Водночас, варто зазначити, що навіть UNCAC 2003 р. – Конвенція, яка вважається універсальним антикорупційним нормативним документом, не передбачає обов'язкового нав'язування

її норм країнам-учасникам та адаптації всіх її положень в національне законодавство; добровільними до імплементації є також і більшість антикорупційних документів. Це пов'язано з логікою антикорупційної стратегії, яка передбачає, що держави мають самостійно дійти до усвідомлення актуальності впровадження антикорупційних механізмів у своє правове поле, що антикорупційні процеси не можуть бути швидкими та завершеними. Боротьба з корупцією – це постійний, кропіткий та відповідальний процес на всіх рівнях діяльності держави, який базується на повному неприйнятті корупції суспільством.

Висновки

Дослідження глобальних антикорупційних процесів, розуміння динаміки їх розвитку, логіки та принципів функціонування механізмів протидії корупції – надважливе завдання, яке стоїть перед державниками, науковцями, підприємцями України на сучасному етапі історичного розвитку. Аби боротьба з корупцією, задекларована у 2014 році владою, не перетворилась на тимчасову антикорупційну кампанію без дієвих результатів, необхідно не лише імplementувати відповідні міжнародні норми в українське правове поле, а і розробити нові або адаптувати чинні превентивні механізми в діяльність державних структур та підприємств приватного сектору економіки, враховуючи шлях, який пройшли в цьому напрямку розвинені країни світу.

Маємо надію, що запропонована стаття, в якій стисло викладений процес зародження, розвитку та становлення стратегії антикорупційної боротьби, стане корисною фахівцям, які мають стосунок до стану боротьби з корупцією в Україні та всім небайдужим громадянам.

Література

1. James, D., Wolfensohn, A. K. (2005), *Voice for the World's Poor: selected speeches and writings of World Bank President James D. Wolfensohn, 1995-2005*, The World Bank, Washington, DC, USA.
2. Robert, K. (1998), "International Cooperation Against Corruption", *Finance&Development*, pp.3-6
3. Anderson, C. (2017), "Sanctions, Transparency, and Accountability: The Missing Links in Natural Resource Anti-Corruption Efforts", *Georgetown Journal of International Law*, Vol. 48(3), pp. 779–806.
4. Конвенція ООН проти корупції від 7 грудня 2007 року. Відомості Верховної Ради України, 2007, №49, стор. 2048.
5. World Economic Forum (2017), "Corruption is costing the global economy \$3.6 billion dollars every year". Retrieved from: <https://www.weforum.org/agenda/2018/12/the-global-economy-loses-3-6-trillion-to-corruption-each-year-says-u-n/> (Accessed 12 November 2018)
6. Jozeph A. Pozsgai, (2017), "Systems Model on Corruption and Anticorruption Reform: International, Domestic Pressure, and Government Strategies to Preserve the Status Quo", *Air&Space Power Journal*, Vol.8(3), pp. 40-55.
7. Olivelle, P. (2013), "King, Governance and Law in Ancient India: Kauṭilya's Arthaśāstra", Oxford University Press, 30–31 pp.
8. John, T. (1984), *Noonan. Bribes*. University of California Press, USA.
9. Bacio, T. (2012), *The International Legal Framework against Corruption: States' Obligations to Prevent and Repress Corruption*, Intersentia Publishing Ltd, United Kingdom.
10. Француз А. Й., Француз А. А. Громадянське суспільство як ефективний механізм запобігання та протидії корупції. *Правничий вісник Університету "КРОК"*, 2013, Вип.15. с.11-18.
11. The official site of National Archive of Great Britain (2018), "Sale of Offices Act 1551". Retrieved from: <http://www.legislation.gov.uk/aep/Edw6/5-6/16/contents> (Accessed 12 November 2018); Mark, K. (2016), "Old Corruption. What British history can tell us about corruption today", University of Warwick, UK.
12. The official site of National Archive of Great Britain (2018), "Bribery Act of 08.04.2010, Introduction, Summary, art.4". Retrieved from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/notes/data.xhtml?view=snippet&wrap=true> (Accessed 1 November 2018); Nevmergickij, E.V. (2005), *Pravovi problemi borotibi z ekonomichnou zlochinnistu i korupcieu [Legal problems of combating economic crime and corruption]*, APSV, Kyiv, Ukraine.
13. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень, «Міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки: висновки для України: Аналітична записка». URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1848/> (дата звернення 1.11. 2018).
14. Kubiciel, M. (2009), "Core Criminal Law Provisions in the United Nations Convention against Corruption", *International Criminal Law Review*, vol.9, pp. 139-155.
15. Thuo Gathii, J. (2009), "Defining the Relationship between Human Rights and Corruption", *University of Pennsylvania Journal of International Law*, Vol.31:1, pp. 125-202.
16. Huntington, Samuel P. (1968), *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press. London. UK.
17. Wouters, J. (2013), "The International Legal Framework Against Corruption: Achievements and Challenges", *Melbourne Journal of International Law*, Vol.14. pp. 2-76.
18. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй, Резолюція 3514 Генеральної Асамблеї ООН «Заходи проти корупційних практик транснаціональних та інших корпорацій, їх посередників та інших залучених сторін» від 15 грудня 1975 року, URL: [https://undocs.org/ru/A/RES/3514\(XXX\)](https://undocs.org/ru/A/RES/3514(XXX)) (Accessed 1 October 2018).
19. The official site US Department of Justice, (2018), "Foreign Corrupt Practices Act of 1977 (FCPA)". Retrieved from: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/foreign-corrupt-practices-act> (дата звернення 1.10. 2018).
20. Cleveland, M. (2009), "Trends in the International Fight against Bribery and Corruption", *Owens Journal of Business Ethics*, Vol. 90 (2), pp.199-244.
21. The official site of American Association of Political Science, (2018), Snidal, D., Abbott W., K., "Filling in the Folk Theorem: The Role of Gradualism and Legalization in International Cooperation to Combat Corruption". Retrieved from: http://www.academia.edu/1336804/Filling_in_the_Folk_Theorem_The_Role_

of_Gradualism_and_Legalization_in_International_Cooperation_to_Combat_Corruption (Accessed 1 October 2018).

22. Офіційний сайт Верховної Ради України, Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988р, URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_096 (дата звернення 15.11. 2018)

23. Міжнародні правові акти та законодавство окремих країн про корупцію / Упоряд.: М.І. Камлик та ін., за ред.:Б.В.Романюка, М.І.Камлика. Київ. Школяр, 1999, 478 с.

24. Офіційний сайт Верховної Ради України, Резолюція Ради Безпеки ООН. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_833 (дата звернення 15.11. 2018).

25. Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй, Резолюція Ради Безпеки ООН 45-121", URL: <https://undocs.org/ru/A/RES/45/121> (дата звернення 15.11. 2018).

26. Конвенція РС про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 року. Офіційний вісник України, 1998 р., №13, стор.345

27. Опришко В.Ф. Міжнародне економічне право: підручник, Київ, КНЕУ, 2003, 311 с.

28. Попередження злочинності та кримінальне правосуддя у контексті розвитку: реалізації та перспективи міжнародного співробітництва. Практичні заходи боротьби з корупцією: резолюції VIII Конгресу ООН із запобігання злочинності від 7 вересня 1990 року/ Законодавство України , URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_785 (дата звернення 15.11. 2018).

29. Johnson, R. A, (2004), "About Corruption", The Struggle against Corruption: A Comparative Study, Palgrave Macmillan, pp. 1-19.

30. Офіційний сайт Верховної Ради України, Конвенція про Організацію економічного співробітництва та розвитку, URL.: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_154 (дата звернення 15.11. 2018).

31. Official Journal of the European Union, (1997), vol. 0012 – 0022, p. 221.

32. Кримінальна Конвенція про попередження корупції. Відомості Верховної Ради України, 2007, № 47-48.

33. Цивільна Конвенція про попередження корупції. Офіційний вісник України, 2006 рік, вип. 9, с.252.

34. OECD, Recommendation of the Council on Improving Ethical Conduct in the Public Service Including Principles for Managing Ethics in the Public Service/ OECD, LEGAL/0298 (2018). Retrieved from: <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/129/129.en.pdf> (Accessed 15 November 2018)

35. ICC, Publication No. 678, (2018). Retrieved from: <http://store.iccwbo.org/content/uploaded/pdf/ICC-Fighting-Corruption-International-Corporate-Integrity-Handbook.pdf> (Accessed 11 November 2018)

36. Конвенція Організації Об'єднаних Націй, Відомості Верховної Ради України, 2007, вип. 49. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення 11.11. 2018).

37. United States Mission to the United Nations. Retrieved from: <https://usun.state.gov/remarks/8591> (Accessed 11 November 2018)

38. Guerzovich, F. (2012), "Effectiveness of International Anticorruption Conventions on Domestic Policy Changes in Latin America", Open Society Foundation. Retrieved from: <https://www.opensocietyfoundations.org/reports/effectiveness-international-anticorruption-conventions-domestic-policy-changes-latin-america> (Accessed 11 November 2018)

39. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Council Framework Decision 2003/568 / JHA on combating corruption in the private sector". Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_945 (Accessed 11 November 2018).

40. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2017), "Managing Conflict of Interest in the Public Sector". Retrieved from: <https://www.oecd.org/gov/ethics/49107986.pdf> (Accessed 1 November 2018).

41. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2017), "Anti-Bribery Measures and Export Credits". Retrieved from: <http://www.oecd.org/tad/xcred/anti-bribery-measures.htm> (Accessed 1 November 2018).

42. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2013), "Corruption. A Glossary of International Criminal Law Standards". Retrieved from: <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/41194582.pdf> (Accessed 1 November 2018)

43. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2013), “Principles for Integrity in Public Procurement”. Retrieved from: <https://www.oecd.org/gov/ethics/48994520.pdf> (Accessed 1 November 2018).

44. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2013), “Convention on combating bribery of public officials in international business transactions”. Retrieved from: https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf (Accessed 1 November 2018)

45. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2014), “Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-Risk Areas”. Retrieved from: <https://www.oecd.org/corporate/mne/GuidanceEdition2.pdf> (Accessed 1 November 2018)

46. The official site of International Chamber of Commerce (2014), “Combating Extortion and Bribery: ICC Rules of Conduct and Recommendations”. Retrieved from: <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2005/10/Combating-Extortion-and-Bribery-ICC-Rules-of-Conduct-and-Recommendations.pdf> (Accessed 1 November 2018).

47. The official site of International Chamber of Commerce (2010), “Guidelines on Agents, Intermediaries and Other Third Parties – 2010”, International Chamber of Commerce. Retrieved from: <https://iccwbo.org/publication/icc-guidelines-agents-intermediaries-third-parties-2010/> (Accessed 1 November 2018).

48. The official site of International Chamber of Commerce (2017), “Rules on Combating Corruption /International Chamber of Commerce”. Retrieved from: <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2011/10/ICC-Rules-on-Combating-Corruption-2011.pdf> (Accessed 1 November 2018).

49. The official site of African Union (2015), “African Union Convention on Preventing and Combating Corruption/ African Union”. Retrieved from: <https://au.int/en/treaties/african-union-convention-preventing-and-combating-corruption> (Accessed 1 November 2018).

50. The official site of United Nations Global Compact. Retrieved from: <https://globalcompact.org.ua/who-we-are/> (Accessed 1 November 2018).

51. The official site of Congress of USA (2016), “Global Magnitsky Human Rights Accountability Act”. Retrieved from: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-ill/284/text> (Accessed 1 November 2018).

Reference

1. James, D., Wolfensohn, A. K. (2005), *Voice for the World's Poor: selected speeches and writings of World Bank President James D. Wolfensohn, 1995-2005*, The World Bank, Washington, DC, USA.

2. Robert, K. (1998), “International Cooperation Against Corruption”, *Finance&Development*, pp.3-6.

3. Anderson, C. (2017), “Sanctions, Transparency, and Accountability: The Missing Links in Natural Resource Anti-Corruption Efforts”, *Georgetown Journal of International Law*, Vol. 48(3), pp. 779–806.

4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2017), “The Convention of Organization of United Nations against corruption”, *Vidomosti Verhovnoii Radi*, vol.49, pp. 2048.

5. World Economic Forum (2017), “Corruption is costing the global economy \$3.6 billion dollars every year”. Retrieved from: <https://www.weforum.org/agenda/2018/12/the-global-economy-loses-3-6-trillion-to-corruption-each-year-says-u-n/> (Accessed 12 November 2018).

6. Jozeph A. Pozsgai, (2017), “Systems Model on Corruption and Anticorruption Reform: International, Domestic Pressure, and Government Strategies to Preserve the Status Quo”, *Air&Space Power Journal*, Vol.8(3), pp. 40-55.

7. Olivelle, P. (2013), “King, Governance and Law in Ancient India: Kauṭilya’s Arthaśāstra”, *Oxford University Press*, 30–31 pp.

8. John, T. (1984), *Noonan. Bribes*. University of California Press, USA.

9. Bacio, T. (2012), *The International Legal Framework against Corruption: States’ Obligations to Prevent and Repress Corruption*, Intersentia Publishing Ltd, United Kingdom.

10. Frantsuz A.J., Frantsuz A.A. (2013), “Civil society as an effective mechanism for preventing and combating corruption”, *Pravnichij visnik Universitetu “KROK”*, vol.15. pp.11-18.

11. The official site of National Archive of Great Britain (2018), “Sale of Offices Act 1551”, Retrieved from: <http://www.legislation.gov.uk/aep/Edw6/5-6/16/contents> (Accessed 12 November 2018); Mark, K. (2016), “Old Corruption. What British history can tell us about corruption today”, University of Warwick, UK.
12. The official site of National Archive of Great Britain (2018), “Bribery Act of 08.04.2010, Introduction, Summary, art.4”. Retrieved from: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2010/23/notes/data.xhtml?view=snippet&wrap=true> (Accessed 1 November 2018); Nevmergickij, E.V. (2005), *Pravovi problemi borotibi z ekonomichnou zlochinnistu i korupcieu* [Legal problems of combating economic crime and corruption], APSV, Kyiv, Ukraine.
13. The official site of National Institute of Strategic Investigations (2018), “International experience in the fight against corruption in the security sector: conclusions for Ukraine. Analytical note”. Retrieved from: <http://www.niss.gov.ua/articles/1848/> (Accessed 1 November 2018)
14. Kubiciel, M. (2009), “Core Criminal Law Provisions in the United Nations Convention against Corruption”, *International Criminal Law Review*, vol. 9, pp. 139-155.
15. Thuo Gathii, J. (2009), “Defining the Relationship between Human Rights and Corruption”, *University of Pennsylvania Journal of International Law*, Vol. 31:1, pp. 125-202.
16. Huntington, Samuel P. (1968), *Political Order in Changing Societies*, Yale University Press. London. UK.
17. Wouters, J. (2013), “The International Legal Framework Against Corruption: Achievements and Challenges”, *Melbourne Journal of International Law*, Vol.14, pp. 2-76.
18. The official site Organization of United Nations (2018), “UN General Assembly Resolution 3514 “Measures against the Corrupt Practices of Transnational and Other Corporations, Their Intermediaries and Other Parties” of 15.12.1975. Retrieved from: [https://undocs.org/ru/A/RES/3514\(XXX\)](https://undocs.org/ru/A/RES/3514(XXX)) (Accessed 1 October 2018).
19. The official site US Department of Justice, (2018), “Foreign Corrupt Practices Act of 1977 (FCPA)”. Retrieved from: <https://www.justice.gov/criminal-fraud/foreign-corrupt-practices-act> (Accessed 1 October 2018).
20. Cleveland, M. (2009), “Trends in the International Fight against Bribery and Corruption”, *Owens Journal of Business Ethics*, Vol. 90 (2), pp.199-244.
21. The official site of American Association of Political Science, (2018), Snidal, D., Abbott W., K., “Filling in the Folk Theorem: The Role of Gradualism and Legalization in International Cooperation to Combat Corruption”. Retrieved from: http://www.academia.edu/1336804/Filling_in_the_Folk_Theorem_The_Role_of_Gradualism_and_Legalization_in_International_Cooperation_to_Combat_Corruption (Accessed 1 October 2018).
22. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), “UN Convention against Narcotic Drugs and Psychotropic Substances”. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_096 (Accessed 15 November 2018)
23. *Mignarodni pravovi akti ta zakonodavstvo okremih krain pro korupcieu* [International legal acts and legislation of individual countries on corruption], (1999), Kamlik, M.I. and Romanuk, B.V., Shkolyar, Kyiv, Ukraine.
24. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), “Resolution GA UN 45- 17”. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_833 (Accessed 15 November 2018).
25. The official site Organization of United Nations (2018), “Resolution GA UN 45-121”, Retrieved from: <https://undocs.org/ru/A/RES/45/121> (Accessed 15 November 2018).
26. Cabinet of Ministers of Ukraine (1998), “Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of Proceeds of Crime”, *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol.13, p.345.
27. Oprishko, V.F. (2003), *Mignarodne ekonomichne pravo* [International economic law], KNEU, Kyiv, Ukraine.
28. “Crime prevention and criminal justice in the context of development: implementation and perspectives for international cooperation” (2017), *Practichni zahodi borotibi z korupcieu: rezolucii VIII Kongresu OON iz zapobigannya zlochinnosti vid 7 veresnya 1990 roku* [Practical Measures

to Combat Corruption: Resolutions of the 8th UN Congress on Crime Prevention of 7 September 1990] Практичні заходи боротьби з корупцією: резолюції VIII Конгресу ООН із запобігання злочинності від 7 вересня 1990 року, Retrieved from: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_785 (Accessed 15 November 2018).

29. Johnson, R. A. (2004), "About Corruption", *The Struggle against Corruption: A Comparative Study*, Palgrave Macmillan, pp. 1-19.

30. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), "Convention of Organization of economic cooperation and development". Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_154 (Accessed 15 November 2018)

31. Official Journal of the European Union, (1997), vol. 0012 – 0022, p. 221.

32. The Verkhovna Rada of Ukraine (2007), "The Criminal convention about suppression of corruption", *Vidomosti Verhovnoi Radi Ukrainy*, vol. 47-48.

33. Cabinet of Ministers of Ukraine (2006), "The Civil convention about suppression of corruption", *Ofitsijnyj visnyk Ukrainy*, vol. 9, pp.252,

34. OECD, Recommendation of the Council on Improving Ethical Conduct in the Public Service Including Principles for Managing Ethics in the Public Service/ OECD, LEGAL/0298 (2018). Retrieved from: <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/129/129.en.pdf> (Accessed 15 November 2018).

35. ICC, Publication No. 678, (2018), Retrieved from: <http://store.iccwbo.org/content/uploaded/pdf/ICC-Fighting-Corruption-International-Corporate-Integrity-Handbook.pdf> (Accessed 11 November 2018).

36. The Verkhovna Rada of Ukraine (2007), "The Convention of Organization of United Nations", *Vidomosti Verhovnoi Radi Ukrainy*, vol. 49. Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (Accessed 11 November 2018).

37. United States Mission to the United Nations. Retrieved from: <https://usun.state.gov/remarks/8591> (Accessed 11 November 2018).

38. Guertzovich, F. (2012), "Effectiveness of International Anticorruption Conventions on Domestic Policy Changes in Latin America", Open Society Foundation. Retrieved from: <https://www.opensocietyfoundations.org/reports/effectiveness-international-anticorruption-conventions-domestic-policy-changes-latin-america> (Accessed 11 November 2018).

39. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "Council Framework Decision 2003/568 / JHA on combating corruption in the private sector", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_945 (Accessed 11 November 2018).

40. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2017), "Managing Conflict of Interest in the Public Sector". Retrieved from: <https://www.oecd.org/gov/ethics/49107986.pdf> (Accessed 1 November 2018).

41. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2017), "Anti-Bribery Measures and Export Credits". Retrieved from: <http://www.oecd.org/tad/xcred/anti-bribery-measures.htm> (Accessed 1 November 2018).

42. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2013), "Corruption. A Glossary of International Criminal Law Standards". Retrieved from: <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/41194582.pdf> (Accessed 1 November 2018).

43. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2013), "Principles for Integrity in Public Procurement". Retrieved from: <https://www.oecd.org/gov/ethics/48994520.pdf> (Accessed 1 November 2018).

44. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2013), "Convention on combating bribery of public officials in international business transactions". Retrieved from: https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/ConvCombatBribery_ENG.pdf (Accessed 1 November 2018).

45. The official site of Organization for Economic Co-operation and Development (2014), "Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High-

Risk Areas». Retrieved from: <https://www.oecd.org/corporate/mne/GuidanceEdition2.pdf> (Accessed 1 November 2018).

46. The official site of International Chamber of Commerce (2014), «Combating Extortion and Bribery: ICC Rules of Conduct and Recommendations». Retrieved from: <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2005/10/Combating-Extortion-and-Bribery-ICC-Rules-of-Conduct-and-Recommendations.pdf> (Accessed 1 November 2018).

47. The official site of International Chamber of Commerce (2010), «Guidelines on Agents, Intermediaries and Other Third Parties – 2010», International Chamber of Commerce. Retrieved from: <https://iccwbo.org/publication/icc-guidelines-agents-intermediaries-third-parties-2010/> (Accessed 1 November 2018).

48. The official site of International Chamber of Commerce (2017), «Rules on Combating Corruption /International Chamber of Commerce». Retrieved from: <https://cdn.iccwbo.org/content/uploads/sites/3/2011/10/ICC-Rules-on-Combating-Corruption-2011.pdf> (Accessed 1 November 2018).

49. The official site of African Union (2015), «African Union Convention on Preventing and Combating Corruption/ African Union». Retrieved from: <https://au.int/en/treaties/african-union-convention-preventing-and-combating-corruption> (Accessed 1 November 2018).

50. The official site of United Nations Global Compact. Retrieved from: <https://globalcompact.org.ua/who-we-are/> (Accessed 1 November 2018).

51. The official site of Congress of USA (2016), «Global Magnitsky Human Rights Accountability Act». Retrieved from: <https://www.congress.gov/bill/114th-congress/senate-ill/284/text> (Accessed 1 November 2018).

Стаття надійшла до редакції 23.11.2018 року